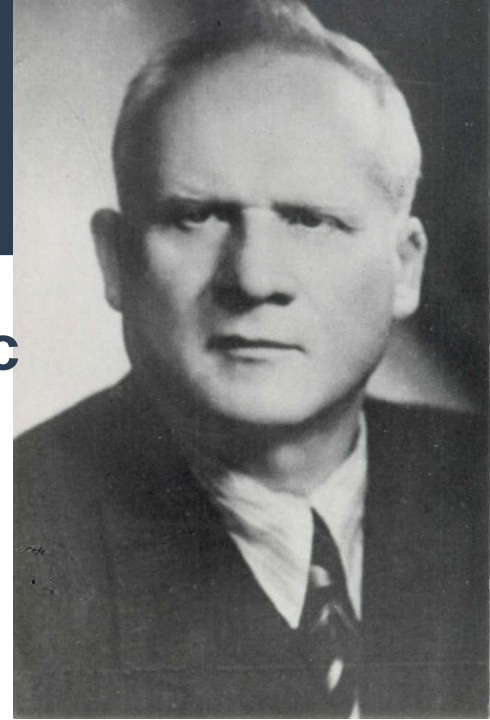

Prežihov Voranc: Samorastniki

Anton Luka Šijanec, 4. a
8. maja 2023

Kratek življenjepis pisatelja

- Lovro Kuhar pod psevdonimom Prežihov Voranc
- Podgora pri Kotljah 1893 do 1950 (56 let)
- 1915-16 na soški fronti
- 1919 delavec, uradnik v jeklarni na Ravnah
- 1930 zaradi delovanja v ilegalni KPJ v emigracijo
- 1939-41 skrivaj biva v Ljubljani in se umakne iz politike
- Delal v OF do aretacije MVAC 1943, v konc. tab. do 1945
- Brat: Alojzij Kuhar, katoliški duhovnik, eden vodilnih pol. SLS

Literarno ustvarjanje pisatelja

- Literarnega samouka zamoti politika, lit. vrh doseže pozno
- Pisal za radio Kričač in urejal Slovenski zbornik
- Romani: Požganica (1939), Doberdob (1940), Jamnica (1945)
- Novele: Boj na požiralniku (1935), Samorastniki (1940)
- Potopisi: Od Kotelj do Belih vod (1945), Borba na tujih tleh (1946), Gosposvetsko polje (1979)
- Črtice: Povesti (1925), Solzice (1949), Kanjuh iz Zagate
- Zgodbe: Čez goro k očetu (1961), Prvi maj (1961), Levi devžej (1962), Tisoč in en dan (1969)

Nagrade

- **Za Solzice 1949 Levstikovo, 1950 pa Prešernovo**
- **Po njem so poimenovane šole na Jesenicah, v Srednji Bistrici, Dolini pri Trstu, Ljubljani, Doberdobu, Mariboru ter na Ravnah na Koroškem**
- **Knjižnica Prežihov Voranc v Ljubljani**

Socialni realizem

- na slovenskem 1930-1941
- kmečki ljudje, proletariat, usoda malih ljudi
- Voranc zagovarja življensko naravnost glavnih oseb

Slovenska proza po prvi in drugi svetovni vojni

- ne sledi evropski avantgardi, po moderni *nazaduje*
- ekspresionizem izpraznjenega človeka po industrijski revoluciji (Kosovel, Grum) z motivi proletariata in vere nadomesti realizem vsled ranjenosti ljudi in protiokupatorskega upora po vojnah
- interes za družbo: angažiran ali pa nepovezan opisovalec
- dom. problematika: Koroška, Primorska, Prekmurje (Kranjec)
- bajtarstvo, najemništvo kmečkega prebivalstva
- kritika slojev družbe, sprejem marksizma, a ne stalinizma

Slovenska proza po prvi in drugi svetovni vojni

- **NOB in socialistična revolucija: lit. soc. realizma postane državna ideologija in je vedno bolj prisiljena**
- **odpiranje Zahodu v petdesetih letih - vnos duha, zlasti v francoskem eksistencializmu - zaključni socialni realizem**

Mali človek v socialnem realizmu

- humanistična socialna misel o nenaklonjenosti okoliščin
- posameznik na socialnem dnu bodisi fevdalizma bodisi kapitalizma

Dobla vas (Ebendorf)

Vsebina

- resnični dogodki, ki jih izve od svoje mame
- preprečitev elementarne pravice do samouresničitve
- Ožbej kruto plača za duševni konflikt z rodovno pripadnostjo
- Karničnikovo mučenje: najkrutejša prizora slovenske lit.
- Meta se upre in rodi devet otrok: zvesta in vztrajna
- *kršilko* družba čedalje bolj odobrava (svet je moč spremeniti)
- motivi: rod, življenje, kazen, stanovi, vera, nečloveški svet hierarhije
- simbolika: materinska ljubezen, samorastniški smisel kot poziv na spreminjanje družbe, devet sinov kot zrcalo družbenih krivic

Analiza Samorastnikov

- novela -- en dogodek, dramaturška zgradba, malo lit. oseb
- snov: nerazvito agrarno okolje (pisateljevo otroštvo)
- spor z arhaično mentaliteto fevdalizma
- mali človek se bori za svoj prostor pod soncem
- Meta in Ožbej sta odrinjenca zaradi krivične druž. ureditve
- kontrast *ruralizmu*, idiličnemu prikazovanju kmeč. življenja
- simbolika generacij samorastnikov: luč na koncu tunela za pankrte oz. drugače stigmatizirane posameznike

Slog Samorastnikov

- **dramatična ostrina: sunkovito zaporedje dogodkov, neposredna konfrontacija (dialogi in napetost)**
- **dejanja lit. oseb so bolj izrazita kot psihološka notranjost**
- **neneposrednost a razpoznavnost avtorjevega stališča**
- **narečnost: priznavanje nacionalno ogroženega prebivalstva**
- **daljna preteklost: razlaga se začne retrospektivno-analitično (Hudabivška Nana)**

Ideje naturalizma

- **Skrajna oblika realizma: težnja k znanstvenem opisovanju**
- **Povezanost človeka in narave/zemlje**
- **Človek kot posledica dednosti, okolja in zgodovine**
- **Socialni problemi, groteskni opisi**
- **V Samorastnikih:**
  - motiv dednosti, povezanosti z zemljo
  - opisano staranje Mete, sivi lasje, Nana
  - žganje žil, mesa, kosti, kože in prediva na Metinih dlaneh
  - modrice na Metini zadnjici, iz katerih mezi kri

Odlomek: Ožbejeva odpoved dedovanju

- **122-123: »/.../ Ta rod -- Hudabivški se plazi po globačah, ko da bi se črvi plazili; nakapljal se je iz nešteti postelj, suženjski je in ne zna nositi glave pokonci. Hudabivniki niso za Karnice ...« /.../ »/.../ Ne vidiš tega, ne čutiš tega! Joj meni, joj Karnicam! ...«**
  - *žvot*: (slab.) rod, pleme
  - *čebezijo*: govoričijo
  - *zezej*: neodločnež, pokveka

Odlomek: Metin trud, rast ugleda, otroci

- **132-133:** Po vsaki težki pijanosti se je Ožbej poslavljajal od svoje družine z besedami: »Da, o pustu se vzameva.« /.../ Da bi svojo voljo lažje uveljavljajal, je še sam ravnal posestvo, čeprav je mlajši sin že postal polnoleten.
- **134-135:** Lepi so bili tudi vsi njeni otroci, vsi visoko zrasli, ravni, močni, žarečih oči, ker so vse imeli od nje. /.../ Prihajali so k njej, ko je bila že vsa sivo, vsa sključena od dela, prevar in trpljenja, ko ni od njene lepote ostalo nič več drugega kot njene globoke, svetle oči.
  - *to pa že kar:* (koroško) tega pa že ne

Odlomek: Metin uk (simbolika)

- **136: Meta jim je govorila dalje: »Z vami je tako: vi niste kakor drugi otroci -- vi ste samorastniki. /.../ Potem si boste združeni lahko priborili svojo enakovrednost, svoje pravice ...«**
  - *zare*: ozare
  - *tutujka*: grlica
  - *goja*: gojenje, skrb

Zanimivost o priimku Karnitschnigg

- **Karničnik -> Karnitschnigg (odlomek 138-139)**
  - fotograf Maximilian von Karnitschnigg (Koroška, Štajerska) (1872-1940)
    - 1933: Alt-Graz im Winter
  - samostojna podjetnica Carina Karnitschnigg (Gradec)
  - ZDA politik Matthew Karnitschnig (*1972, sin Avstrijca in Američanke)
  - Dunajski znanstvenik H. Karnitschnigg (1940)
  - frizerka Heidelinde Karnitschnigg (Gradec)
  - sekretar EU Michael Karnitschnig (Belgijec)
  - umetnica Katja Karnitschnigg-Schalk (1911-2005)
  - Raimund Karnitschnigg (*1848, Liezen, Štajerska)

Zanimivost o priimku Karnitschnigg

krnica -e ž (i) 1. poglobljeni del rečne struge ali jezerskega dna, kjer dela voda vrtinec; tolmun: vreči kaj v krnico; nevarne krnice // plitvejša kotanja, navadno napolnjena z vodo: krnice so bile polne vode/plitva krnica/kalna krnica voda v krnici; 2. agr. spodnji del preprostejše sadne stiskalnice, po katerem odteka mošt: postaviti koš na krnico; 3. geogr. zgornji, polkrožno zaključeni del ledeniške doline: v krnici se je nabral sneg/ledeniška krnica; 4. nar. vzhodno večja okrogla posoda, navadno izdolbena iz enega kosa lesa: mesiti kruh v krnici/krnica za pomivanje (<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>)

Karničnik – Karni(c/č)nik, karničnika, Kärničnig, Kerničnik/Karničnica

Zapis v rokopisu: *Karnitschnik, karniznika (rod.), Kärnizhnig, Kernizhnikh, Kernitshnik; Karnitschniza*

V AS sta zapisana priimka *Karničnik* in *Karničnica*. (Vačun Kolar, 2009, 35)

Ledinsko ime *Karnice* je enako množinski obliki samostalnika *krnica*¹⁷⁸, domače ime pa je izpeljano iz osnove *krnica* s pripono *-nik*. (N. P.)

Feinigova navajata priimke *Karničar, Karnitschar, Karničnik, Karnitschnig*. (Feinig, 2004/2005, 108)

Bezljaj ob razlagi samostalnika *krnica* navaja toponim, izpeljan iz njega, in sicer *Krnjica* (Črna Gora). Priimkov, izpeljanih iz samostalnika *krnica*, ne omenja. (Bezljaj II, 1982, 97)

Bezljaj navaja priimek *Karničnik*, ki je razširjen na Koroškem, v Ljubljani, Mariboru, Brežicah, Šmarju, Kočevju in v Celju z okolico. (Bezljaj, 1974, 253)

Kotnik navaja priimek *Krničnik*, prvič zapisan leta 1727 (*Korniznig*) v današnji občini Šmarjeta v Rožu; priimek *Karničnik*, zapisan leta 1785 (*Karnitschnigg*). Dodaja: »Karnica ist ein Wasserschlund.« Karnico označi kot požiralnik; kot kraj, ki požira vodo. Priimek *Karničar* je bil zapisan leta 1691 (*Kornitscher*) v občini Železna Kapla-Bela (Kotnik VII, 2001/2002, 35–36; Kotnik XIII, 2008, 324; Kotnik XV, 2011, 42)

Priponsko obrazilo: *-nik, -nig/-nica*

Razprava

Hvala ... !

... vam za pozornost ...

... in naslednjim virom za vsebino in razlago

- **Od Ivana Preglja do Cirila Kosmača. DZS prvič 1994. spremna beseda: Peter Kolšek. 978-86-341-1234-4**
- **Wikipedija: Prežihov Voranc, Socialni realizem, Naturalizem**
  - **Karta Openstreetmap**
- **Nina Petek: [...] Vsebinska analiza slovenskih priimkov [...], fful**

Konec diaprojekcije. Če želite zapreti, kliknite.